

JEZICI I MEDIJI

Berlin, 21. — 23. studenoga 1996.

U Berlinu je od 21. do 23. studenoga 1996. održana međunarodna konferencija pod nazivom *Jezici i mediji — priprema za europsku multilingvalnu budućnost*. U organizaciji konferencije sudjelovali su među ostalima Europski institut za medije sa sjedištem u Düsseldorfu, Međunarodna federacija prevodilaca (FIT), Njemačko udruženje prevodilaca i tumača iz Berlina te Europsko udruženje za studij prevodenja za ekran.

Cilj konferencije bio je dati analizu i pregled najnovijeg razvoja i trendova uporabe i obrade jezika na televiziji, videu, filmu, radiju, u informatici i pisanom novinarstvu. Bila je namijenjena predstavnicima medija, distributerima medijskih proizvoda i usluga, producentima i uvoznicima medijskih programa, prevodiocima i tumačima, studentima prevodenja, istraživačima i teoretičarima sredstava masovnog priopćavanja.

Iako je to bila prva konferencija takve vrste, okupila je velik broj sudionika i eminentnih predavača iz cijelog svijeta.

Potreba za takvom konferencijom nameće se već zbog činjenice što nove tehnologije na polju medija, koje velikom brzinom osvajaju svijet, znače i nove načine internacionalne i interkulturalne komunikacije. Medijski svijet i virtualno društvo čini se da nude osim novih komunikacijskih kanala i jednu vrstu društva u kojoj će jezik biti oblikovan na novim načelima. U povijesti čovječanstva još se nije dogodilo da društveni odnosi teže svom svođenju na (verbalnu) komunikaciju koja više nije omeđena nikakvim teritorijalnim ili prostornim granicama. Ključne riječi koje se s tim u vezi danas pojavljuju jesu *interaktivnost*, *Internet* i *multimedijalnost* kojih se sadržaji u svakodnevnoj uporabi isprepleću. Digitalna televizija i interaktivne usluge definitivno brišu granice između računalna, telekomunikacija i suvremene televizije. Ulogu televizora sve će više uzurpirati ekran kućnog osobnog računala. Digitalna televizija će bitno promijeniti način na koji snimamo, pohranjujemo, distribuiramo, primamo i konzumiramo televizijski program. Digitalna televizija pretvara televiziju, pa i onu satelitsku s pedesetak kanala, u interaktivni medij. Za takvu je televiziju iskovan i termin *Smart television*. Suvremeno dijete učit će, pisati zadaće, zabavljati se i komunicirati s prijateljima preko televizije bez obzira na to jesu li njegovi učitelji, školski kolege ili prijatelji u susjednom kvartu ili udaljeni stotine tisuća kilometara. Velika udaljenost između obrazovnog ili zabavnog središta i konačnog primatelja premošćuje se preko više zemalja, naroda i država, kultura, civilizacija i jezika pa se postavlja i pitanje koji će se jezik rabiti za izobrazbu i zabavu naše djece u budućnosti. Kojim će jezikom govoriti oni sami? Odgovor je jednostavan. Jezikom televizije. Citirat ću riječi direktora službe za prijevode i podslovljavanje (*subtitling*) ciparske TV:

»... naposljetku čini se da danas, nakon mnogo stoljeća, otkrivamo kako je babilonski toranj zapravo elektronički toranj!« Autor dalje zaključuje kako će konkurentski razlozi navesti takve tvrtke da čine ono što se danas događa sa satelitskim tv programima koji se emitiraju simultano prevedeni na četiri ili pet svjetskih jezika što se govore na nekoliko velikih tržišta (s podslovljavanjem ili zvučnim kanalima). Još se nije dogodilo da bi francuski, njemački ili britanski kanali koji emitiraju satelitski program prevodili emisije npr. na grčki, bugarski, flamanski, tj. neki od jezika malih tržišta. Prema tome, nameće se zaključak da će se u malim europskim zemljama, kao i u ostatku svijeta uskoro školovati i zabavljati na

engleskom, njemačkom, francuskom i ostala dva ili tri svjetska jezika. Postoji i opasnost da njihov materinski jezik u najboljem slučaju postane njihov drugi jezik sve dok potpuno ne nestane nakon nekoliko generacija. A s jezikom nestaje i civilizacija iz koje je potekao taj jezik, tradicija i kultura. Je li to vizija interaktivne televizije ujedinjene Europe? Isti autor upozorava da su tzv. mali narodi danas suočeni s novim zastrašujućim oružjem, opasnijim od nuklearnoga, a to je korozija kulture. Zato je zadaća jezičnih profesionalaca u novim medijima stvoriti mehanizme da se obrani naš kontinent od takve »invazije«.

Kao posljedica toga pojavljuju se novi oblici prevodenja i adaptacije. Centre za istraživanje i pouku koji ne brinu o tim revolucionarnim promjenama i nastavljaju raditi sa statičnim koncepcijama i metodama za čas će pregaziti stvarnost. Zato jedan od predavača upućuje opću poruku istraživačima i nastavnicima da budu budni i fleksibilni.

Nove tehnologije uključuju i nove tipove komunikacije, pa prema tome i nove tipove prevodenja, adaptacije ili procesiranja poruke. Stvaraju se nova zanimanja kao i nove radne prilike. Interdisciplinarnost postaje sve važnija, kako u istraživanjima, tako i u nastavi.

Predstavnik prevodilačke službe Europske komisije naglašava da europski građani moraju imati mogućnosti da sudjeluju u globalnom informatičkom društvu i koriste se njime. Ljudska je komunikacija u središtu informatičkog društva, a u tako raznovrsnom multilingvalnom području, kakvo je Europska unija, puno sudjelovanje zahtijevat će multilingvalne tehničke mogućnosti za stvaranje, razmjenu i pristup informacijama izvan jezičnih granica diljem Europe. Kako bi se postiglo puno sudjelovanje građana, nužno je da naponi privatnih kompanija i javnih organizacija u zemljama članicama budu dopunjeni podrškom na europskoj razini. Djelotvorna stimulacija i koordinacija pomoći će da se osiguraju multilingvalne tehničke mogućnosti za brzu i jeftinu komunikaciju među zemljama članicama Europske unije te s ostatkom svijeta.

Europa ima osobito bogatu kulturnu baštinu koja zahtijeva sredstva što će omogućiti punu slobodu izražavanja i pristup znanju ne samo na medijima raširenih jezika nego i na jezicima koji igraju vodeću ulogu u nekoj zemlji ili regiji, iako nisu rašireni drugdje. To će olakšati pristup informacijama i očuvati uporabu tih jezika. Europska unija ima strogu obvezu pune multilingvalnosti nedavno izražene u odluci Vijeća koje podržava taj program te u jednoglasnoj potpori u Europskom parlamentu i drugim ustanovama Europske unije.

Program multilingvalnog informatičkog društva temelji se na viziji Europe u kojoj svaki građanin ima jednak pristup informatičkim servisima služeći se svojim jezikom, a jezične zapreke ne smiju onemogućavati korištenje informatičkog društva u komercijalne, političke, kulturne i društvene svrhe. Cilj programa jest da mobilizira industriju i javni sektor da brže i učinkovitije ispunjava tu viziju. Europska »prevodilačka industrija« trebala bi se mobilizirati za ekspanziju na tržištu. Projekti programa multilingvalnog informatičkog društva usredotočit će se na tri glavne linije akcije:

- potporu izgradnji kooperativne servisne mreže za europske jezične resurse
- iskorištavanje jezične tehnologije, promicanje standarda kvalitete prevodenja
- promicanje uporabe suvremenih jezičnih sredstava i usluga u javnom sektoru.

Premda je prevodenje jedno od najstarijih zanimanja, čini se da moderne tehnologije, a tu pri tome mislim na audiovizualne medije, stvaraju novu prevodilačku subspecijalizaciju, a to je prevodenje za ekran ili jezični transfer. Zašto se govori o jezičnom transferu, a ne o prevodenju? Naime, ako je prevodenje prijenos neke poruke, onda npr. prijevod teksta nekog filma ne smatramo cjelovitom porukom, jer se u tom slučaju poruka sastoji i od zvuka i od slike i govora tijela, a mi ćemo se usredotočiti samo na prijevod teksta. Jezični transfer obuhvaća nekoliko žanrova: podslavljanje (*subtitling*), sinkronizaciju (*dubbing*), nadsinkornizaciju (*voiceover*) i simultani prijevod.

Prije nešto više od godine dana skupina sveučilišnih nastavnika iz dvanaest europskih zemalja sastala se u Cardiffu i osnovala Europsko udruženje za studij prevođenja za ekran (European Association for Studies in Screen Translation). Udruženje promiče školovanje i istraživanje na polju prevođenja za ekran na europskoj razini te omogućuje razmjenu informacija među nastavnicima, praktičarima, istraživačima i studentima.

S obzirom na sve veću potrebu za školovanim profesionalcima na polju jezičnog transfera za medije, sve više specijaliziranih ustanova za školovanje prevodilaca uvodi i taj kolegij u svoje nastavne planove. Na konferenciji je bilo riječi o metodici nastave, o specifičnim strategijama, o opremi koja je potrebna za takvu nastavu, o uvjetima koje polaznici moraju ispunjavati. Danas se prevođenje za medije uči na nekoliko visokoškolskih prevodilačkih ustanova u Europi (Strasbourg, Ženevi, Maastrichtu, Cardiffu, Stockholmu, a uskoro i u Ljubljani).

U zaključku ovog osvrtu možemo postaviti pitanje gdje je Hrvatska u tim promišljanjima? Nažalost, jedva na početku. Osim osnivanja strukovnog udruženja prevodilaca za TV, film i video, čiji članovi uglavnom rade za HRT, te Društva simultanih i konsekutivnih prevodilaca, čijim se uslugama također koristi HRT, ništa nije učinjeno na promicanju profesionalizma na tom području, a potrebe za prijevodima postaju svakim danom sve veće. Niču nove televizijske postaje, jedan europski satelitski kanal već emitira filmove s hrvatskim podslovima, video i kinodistributeri uvoze velike količine filmova, a da najčešće uopće ne brinu o tome kome povjeravaju jezični transfer i kakav je konačan rezultat. Sve dok poslodavci budu zapošljavali »naturščike« i samozvane prevodioce bez potrebnih znanja i kvalifikacija, i dalje ćemo kaskati za svijetom.